

УДК 378.1(477):316.61

О.А.Сєваст'янова

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВНЗ УКРАЇНИ В МЕЖАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Освіта відіграє все більшу роль у розвитку сучасних суспільств, забезпечуючи прогрес у соціальній, економічній та культурній сферах. Глобальні виклики ХХІ ст. поставили всі національні системи освіти перед необхідністю формування нової освітньої парадигми. Успішне реформування вітчизняної системи вищої освіти в контексті Болонського процесу, її розвиток у напрямку демократизації вимагають оновлених підходів до оцінки результатів соціалізації різноманітних категорій молоді й особливо студентства. Це зумовлено тим, що студентська молодь, маючи найбільший потенціал уже в найближчі десятиліття реалізовуватиме економічну, політичну, соціальну, культурну стратегію в Україні.

Проблеми соціалізації активно досліджувались у вітчизняній і зарубіжній науці протягом усього ХХ століття. Найбільший внесок становлять: роботи, які розкивають міждисциплінарні уявлення про соціалізацію особистості (Г.Андрєєва, Н.Андрєєнкова, І.Кон, О.Кушак, Н.Лавриченко, В.Москаленко, А.Мудрик, С.Савченко та ін.); дослідження, звернені до студентства як особливої соціально-демографічної групи суспільства (В.Лісовський, С.Левікова, В.Павловський, Б.Рубін, С.Савченко та ін.); теорії, які присвячені застосуванню різноманітних педагогічних підходів у вищих навчальних закладах (В.Андрющенко, І.Бех, Є.Бондаревська, М.Боритко, І.Зимня, В.Краєвський, О.Крюкова, В.Сериков, А.Хуторської та ін.); роботи, в яких проаналізовано цілі Болонського процесу в контексті створення загальноєвропейського освітнього простору та різноманітні аспекти модернізації української освіти (В.М.Кремень, С.Н.Гончаров).

Усі згадані дослідження відображають сучасні уявлення про загальні закономірності й особливості соціалізаційних процесів, які відбуваються в різні часові проміжки, у різних суспільствах й соціально-демографічних групах.

Метою даної статті є аналіз системи вищої освіти як найважливішого соціалізаційного інституту, вивчення процесу соціалізації студентства в професійному середовищі, аналіз проблем модернізації вищої освіти в контексті Болонського процесу.

Трансформації в економічному та суспільному житті країни породжують потребу у висококваліфікованих фахівцях, які водночас

потрапляють в умови жорсткої конкуренції на ринку праці. Отже, модернізуючи систему вищої освіти в Україні необхідно забезпечити підготовку соціально зрілої особистості, здатної до суспільної та професійної діяльності. Особливо актуальною є професійна соціалізація студентської молоді, здатної вільно адаптуватися у світі професійних відносин, бути конкурентоспроможною та мобільною в сучасному українському соціумі. Професійна соціалізація студентської молоді пов'язана передусім з навчанням у ВНЗ, з опануванням низки фахових дисциплін, необхідних для подальшого професійного зростання.

Вища школа сьогодні являє собою не тільки найважливіший соціально-економічний елемент державної машини. У сучасних умовах вона залишається останнім соціалізаційним механізмом, покликаним або успішно завершити, або скоректувати результат соціалізаційних впливів на особистість.

Студентство визначається як група людей молодого віку, які об'єднані виконанням потенційно найбільш значущих для суспільства спеціальних навчальних та соціально-підготовчих функцій, тимчасово не беруть участь в суспільно-продуктивній праці (або беруть участь епізодично), для яких характерні спільність побуту, психології, системи цінностей, культури і які готуються до виконання в суспільстві соціальних ролей інтелігенції (виробничої, організаційно-управлінської та культурно-конструктивної) [7].

Найбільш відомими й визнаними інститутами соціалізації є батьківська і власна сім'я, система дошкільних закладів, школа, системи професійно-технічної й вищої освіти, армія, трудові колективи, неформальні об'єднання молоді та ін.

Система вищої освіти при організованому в її межах педагогічному впливі є провідним інститутом соціалізації особистості, який закладає основи її життєдіяльності, світогляду, морально-етичні установки на наступне життя.

На сучасному етапі необхідно говорити про системні зрушення в умовах соціалізації особистості:

1. Перерозподіл впливу на особистість інститутів соціалізації. Своєрідну роль у соціалізації особистості приймає на себе інститут однолітків, що тимчасово здобуває цілий ряд функцій інших соціалізуючих інститутів, а саме школи, родини, виробничої системи тощо.

2. Особливого значення набуває молодь як суб'єкт і об'єкт соціалізації. Молодь найбільш чуйно «уловлює» інноваційні тенденції в розвитку суспільства. Це відбувається в силу того, що молодь у своєму існуванні спирається не тільки і не стільки на стандарти минулого, скільки на стандарти майбутнього суспільства. У сучасний період саме молодь опинилася в найбільш складному становищі. Відмова від громадських організацій у школі й у навчальних закладах середньої і

вищої ланки в цілому призвела до того, що молода людина була «виплеснута» разом з ідеологією [6].

3. Винесення значної частини виховної роботи за межі школи. У сучасний період суспільство «...перейшло від відносно стабільної передбачуваної фази своєї історії до динамічної, непередбаченої фази розвитку» [1].

У ВНЗ соціалізація студентства не зводиться до оволодіння тільки професійними знаннями, сьогодні актуальними стають проблеми всебічного розвитку особистості й передусім її суб'єктності. Розвиток суб'єктних якостей студентства передбачає накопичення суб'єктного досвіду, під яким розуміється досвід бути особою. Здатність до виконання особистісних функцій.

Які ж особливості характерні для системи вищої освіти як найважливішого соціалізаційного інституту?

1. Навчання у ВНЗ розглядається як особливий вид трудової діяльності. Вища освіта, яку отримує частина молоді, стає не тільки свідченням інтелектуальних здібностей власників дипломів, але й необхідною умовою існування людини в сучасному світі.

2. Отримання вищої освіти припадає на час розквіту життєвих, інтелектуальних, творчих сил людини, саме в цьому віці закладаються всі основні світоглядні основи, з якими особистість ввійде в наступні соціалізаційні інститути.

3. Процес оволодіння сучасними науковими знаннями й практичними вміннями в різних галузях людської діяльності доволі тривалий, і при всіх спробах не вдається скоротити його менш ніж на 5 років.

4. Система вищої освіти чутливо реагує на суспільні запити в економічній, технологічній, політичній галузях. Сьогодні багато ВНЗ країни налагоджують партнерство з підприємствами, суспільними, політичними соціальними інститутами, що, безумовно, розширює соціалізаційні можливості для випускників.

5. Найважливішою тенденцією сучасної вищої освіти є зниження ролі держави в управлінні ВНЗ і розширення начал самоврядування, у тому числі студентського самоврядування. Спільна праця органів студентського самоврядування з адміністрацією допомагає орієнтуватися студентам у складній ситуації сучасного світу, вносити конкретні пропозиції з метою покращення навчально-виховного процесу.

6. Система вищої освіти надає студентам не тільки широкі можливості отримання професійних знань, але й активно залучає їх у загальний інформаційний потік у найрізноманітніших галузях людської діяльності. Система Інтернет, сучасні комп'ютерні технології, новітня література з найактуальніших проблем сучасності роблять студента одним з найбільш інформованих членів суспільства.

7. Організація виховного процесу, максимально наближеного до дійсності, коли студент у процесі активної участі в різноманітних формах

виховної роботи здобуває особистий досвід суспільно-корисної діяльності. Активна участь у різноманітних заходах і в цілому в університетському громадському житті формує у молоді навички управлінської діяльності, лідерські якості, вміння працювати в колективі.

8. Найважливішою особливістю системи вищої освіти як соціалізаційного інституту є те, що фактично тільки вона реально сприяє процесу залучення молоді в особливий вид людської діяльності – науково-дослідну. Організація й проведення у ВНЗ науково-дослідної роботи створює атмосферу особливої товарищескості й ділового співробітництва між викладачами й студентами.

9. Система вищої освіти, акумулюючи в собі зростаючі можливості комунікативних та інформаційних технологій, перетворюється з винятково зразкового інституту на вирішальну силу суспільної модернізації, через яку в різні моменти свого життя змушені будуть пройти всі продуктивні верстви суспільства.

10. Студентська молодь, яка з огляду на її вікове, соціальне, професійне становище посідає особливе місце серед інших суспільних груп. Це пояснюється особливостями віку молоді, а також професійними педагогічними впливами й особливою атмосферою вузівського життя, яка визначається нами як культурно-освітній простір ВНЗ.

Якщо Україна хоче бути серед країн – лідерів сучасного світу, вона має бути відкрита до інновацій в системі освіти, що сприяють більш глибокому розкриттю потенціалу як окремої особистості, так і всього соціуму.

У 2004 році Науково-методичний центр вищої освіти Міністерства освіти і науки України розробив матеріал щодо модернізації вищої освіти України і Болонського процесу. «Необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі» [5].

Стратегічними завданнями реформування української вищої освіти визначено переведення кількісних показників освітніх послуг у якісні показники на засадах: по-перше, збереження і примноження національних освітніх традицій; по-друге, підпорядкування законам ринкової економіки та із урахуванням соціальних, політичних і культурних цінностей; по-третє, у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем [2, 5]. У документі визначено три основні напрями розвитку вищої освіти в Україні:

1. Розширення доступу до вищої освіти. В Україні освіта виступає важливою складовою загальнолюдських цінностей, і тому сьогодні реалізується програма навчання протягом усього життя особистості. ВНЗ розширили доступ до отримання вищої освіти за рахунок збільшення

прийому, ранньої профорієнтації, забезпечення більшої об'єктивності вступних випробувань завдяки незалежному тестуванню тощо.

2. Підвищення якості освіти і ефективності використання фахівців з вищою освітою. Українське законодавство передбачило чіткий і прозорий механізм регулювання якості освіти. Основними складові цього механізму – інституції ліцензування, атестації та акредитації. Державна акредитаційна комісія (ДАК) забезпечує виконання вимог до вищої і професійно-технічної освіти шляхом встановлення нормативних показників до їх ліцензування й акредитації. Що стосується ефективності використання фахівців, ратифікована Верховною Радою України Лісабонська конвенція «Про визнання кваліфікацій вищої освіти в європейському регіоні» (1997 р) і запровадження ступеневої освіти в Україні значно розширили правові рамки фахівців.

3. Розвиток інтеграційних процесів. У напрямку інтеграції вищої освіти України у європейський простір слід виконати низку дій, серед яких: приведення у відповідність болонським вимогам Закону України «Про вищу освіту» у частині визначення змісту і статусу освітньо-кваліфікаційних рівнів; розробка і затвердження нормативно-правових актів щодо регулювання діяльності викладацького персоналу та студентського контингенту вищої школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу; розробка та законодавче урегулювання процедури контролю якості та акредитації за європейськими стандартами тощо [5].

Ми дійшли висновку, що зазначені нами особливості системи вищої освіти як особливого інституту соціалізації по-різному проявляються в сьогоденному просторі України. Деякі з них з самого початку притаманні системі вищої освіти, і зі зміною суспільно-політичного устрою змінилась лише специфіка їх прояву. Поява інших, навпаки, стала можлива тільки після кардинальних соціально-економічних змін у розвитку української держави. По-різному проявляється їх соціалізаційний потенціал, однак усі вони реально впливають на процеси соціалізації студентської молоді, виступають тими умовами, на яких відбувається реалізація провідного чинника соціалізації особистості вищої освіти.

Можна впевнено прогнозувати зростання ролі виховного процесу як найважливішого фактора професійної підготовки студентства, його соціалізації. Тому проблема соціалізації студентської молоді у ВНЗ є дуже актуальною, особливо в світлі прямування України до Болонського процесу і загалом до європейських стандартів освіти.

Однак, слід відзначити, участь вищої освіти України в Болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів якості. Орієнтація на Болонський процес не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти, це майже широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних надбань різних країн.

Отже, для української вищої школи важливо перш за все досягти якості, яка буде підкріплюватися рівнем знань, вмінь і навичок студентів і викладачів. Для цього необхідно звернутись до національних надбань в педагогічній сфері, враховувати соціальні, культурні, історичні і ментальні особливості студентства, перш ніж застосовувати прогресивні системи навчання. Інтеграція української системи освіти в загальноєвропейську перебуває на початковій стадії розвитку, існує багато напрямків, за якими ще потрібно розробляти і нормативну базу, і стандарти оцінок тощо. Приєднання України до Болонського процесу – органічна складова європейського вибору України.

Список використаної літератури

1. Асмолов А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров / А.Г.Асмолов. - М. - Воронеж, 1996. – 600 с. **2. Гурч Л.** Приєднання України до Болонського процесу: «за» і «проти» / Персонал. – 2008. - №1. – С.7-13 **3. Джура О.** Болонський процес як прояв модернізації освіти / О.Джура // Вища освіта України. – 2008. - №4. – С.58-63 **4. Загородній Ю.І.** Політична соціалізація студентської молоді в Україні: тенденції, проблеми / Ю.І.Загородній, В.С.Курило, С.В.Савченко. – К.: Генеза, 2004. – 144 с. **5. Модернізація** вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, К.М.Левківський, Ю.В.Сухарніков; відп.ред. М.Ф.Степко. – К.: МОН, 2004. – 60 с. **6. Мудрик А.В.** Социализация и «смутное время» / А.В.Мудрик. - М.: Педагогика, 1991. - с. 4 **7. Соціологія культури:** Навч.посібник // О.М.Семашко, В.М.Піча, О.І.Погорілий та ін. – К.: «Каравела», Львів: «Новий світ». – 2002. – 145 с. **8. Січкаренко Г.Г.** Трансформації вищої освіти в незалежній Україні: Монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 362 с.

Сєваст'янова О.А. Проблеми соціалізації студентської молоді у ВНЗ України в межах Болонського процесу

Стаття містить аналіз системи вищої освіти як найважливішого соціалізаційного інституту. Розкрито особливості процесу соціалізації студентства в професійному середовищі. Автором статті проаналізовано стратегічні завдання та три основні напрями реформування української вищої освіти. Розглянута роль виховного процесу в контексті вирішення проблем соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах в межах Болонського процесу. Представлено матеріал щодо модернізації вищої освіти України і Болонського процесу. В основу модернізації української освіти слід покласти болонські ідеї щодо відповідності вимогам сучасності, якості та інтернаціоналізації освіти.

Ключові слова: вища освіта, Болонський процес, соціалізація, студентська молодь, виховний процес, модернізація.

Севастьянова Е.А. Проблемы социализации студенческой молодежи в ВУЗ Украины в рамках Болонского процесса

Статья содержит анализ системы высшего образования как важнейшего социализационного института. Раскрыты особенности процесса социализации студенчества в профессиональной среде. Автором статьи проанализированы стратегические задачи и направления в реформировании украинской высшей школы. Охарактеризована роль воспитательного процесса в контексте разрешения проблем социализации студенческой молодежи в высших учебных заведениях в рамках Болонского процесса. Представлен материал, касающийся модернизации высшего образования в Украине и Болонского процесса. В основу модернизации украинского образования необходимо включить болонские идеи, которые отвечают требованиям современности, качеству и интернационализации образования.

Ключевые слова: высшее образование, Болонский процесс, социализация, студенческая молодежь, воспитательный процесс, модернизация.

Sevastyanova E.A. Problems of socialization of students in higher educational institutions of Ukraine within the Bologna process

The article is devoted to the analysis higher education system as essential socialization institute. The article includes the peculiarities of the process of socialization of students in the professional environment. The author has analyzed the strategic goals and directions in reforming the Ukrainian higher education. The article describes the role of the educational process in the context of the resolution of the problems of socialization of students in higher education institutions, which used the Bologna process of education. The article is also about the modernization of higher education in Ukraine and the Bologna Process. The of the modernization of Ukrainian education should be put bologna ideas compliance modernity, quality and internationalization of education.

This article deals with the problems of adaptation the Ukraine higher education with Bologna Process.

Key words: higher education, Bologna process, socialization, student youth, educational process, modernization.